

Grexa Gyula: A Csaba-monda és a székely hún-hagyomány. Budapest, 1922. A szerző kiadása. 8-r. 2. lev., 62 lap.

A szerző hún-mondánknak a német hún-mondából és a középkori történeti irodalomból le nem vezethető, sőt részben még a magyar krónikákból is hiányzó, önálló részleteit — a nőrablás, Isten kardja, Csaba-ire, Hadak útja mondáit — s általában Csaba-királyfi mondai szerepét vette vizsgálat alá. (14—51. l.)

Az Isten kardját tárgyaló fejezetben Grexa bebizonyítja, hogy a kard-monda legkésőbb a XI. század második felében élő monda volt hazánkban. Fejtegetéseit kiegészíthetjük avval, hogy a monda első feljegyzője, hersfeldi Lambert, megelőzően — 1058-ban — hazánkban járt. (MG. SS. V. 160. l.) Ez valószínűvé teszi, hogy Lambert a hún-magyar azonosságnak a német történeti irodalomban ekkoriban még *egészen kivételesen* jelentkező gondolatát Magyarországon ismerte meg. A Dula-Belár fejezet is sikerült. Az *alánok* nevének a bolgár Dulához való hozzákapcsolását azonban nem vezethetjük vissza a XIII. sz. krónikás geographiai tudására. Ez a krónikás semmit sem tudhatott, s legkevésbé Julián jelentéséből, a XIII. századi alánokról. Kétségtelen, hogy az alán népvét épűgy, mint az ugyane fejezetben (Képes Kr. V.) említett *Alprozurit* és egyebeket Jordanestől, Gotfridtól vette át s önkényesen kapcsolta a magyar eredetmonda Dulájához. Szépen fejtegeti Grexa Csaba-íret és Hadak-útját is, bár itt kevésbbé meggyőző, mert adatai későiek. A Csaba- és Szt. László-mondakör rokonságának felismerésével továbbépíti Sebestyén összehasonlító kutatásait, ki a hún csodaszarvast és Szt. László szarvasát már egybevetette. Hasonlóképen sikerültnek mondhatjuk Csaba mondai létezésének bizonyítását. A Szampó—Csaba egyeztetést azonban most sem tudjuk magunkévá tenni. A gazdag összehasonlítási anyagra támaszkodó, szép mondaelemző fejtegetésekbe csak itt-ott téved egy-egy indokolatlan, merész kijelentés. Nem értem pl., miért mondja, hogy Julián jelentésében «fölröttébb csekély számú megbízható adat» van? Talán Vámbéry torz hamisítási elmélete tévesztette meg? Általában azonban a vizsgált, Dula—Belár és Csaba személyéhez fűződő mondarészleteknek az eredeti magyar mondakincshez tartozását Grexa bebizonyította. Valószínűvé tette ezek bolgár (vagyis hún) származását is.

Kevésbbé sikerült a monda történetének tisztázása (1—14, 51—52. l.). Grexa elmélete az Erdélyben letelepedett dunai bolgárok mondaközvetítéséről Petz, Bleyer és Sebestyén mondaközvetítő elméleteihez csatlakozik. Ő is, mint azok, hazai talajon keletkezettnek véli a hún-hagyományt s eleve kirekeszti a lehetőségek sorából azt, hogy a magyarok a hún tudatot magukkal hozták volna keletről. S ő is beleesett sok jeles ethnologussal és philologussal együtt a székely telepítési elmélet csapdájába. Ezért azután a székely hún-hagyomány jelentőségét felismerve, mint Sebestyén a székellyé lett avar, ő a székelységgel szomszédos bolgár néptörödékekben keresi a hún-hagyomány fenntartóját és a magyarokra átöröktőjét. Elmélete 1913-ban, mikor e tanulmánya készült, de — sajnos — kiadásra nem került, haladást jelentett a korábbi föltevésekhez képest s elvitathatatlan érdeme, hogy Gombocz előtt hangsúlyozta a magyar hún-hagyomány bolgár eredetét. Azóta azonban haladt a tudomány, s ma — Gombocz alapvető megál-

lapításai után, a húnbolgár-magyar continuitást ismerve — nincs szükségünk ezekre a mondaközvetítést feltételező kiegészítő elméletekre. Egyébként, ha a Csaba-mondára elfogadnók is a közvetítés hypothesisét, a Dula-Belar-nőrablás mondája a magyarok eredetmondája, melyben Grexa ellenére is a Volga-menti bolgár Dulo dinasztiára vonatkozó ősmagyar hagyomány emlékéit kell látnunk.

Grexa — más ethnologus és philologus kutatókhoz hasonlóan (v. ö. MNy. 1921. 90—92, 195—196, 1922. 24—26. l.) — a hún-hagyományt fenntartó krónikák alapos vizsgálata nélkül s általában a történeti szempontok figyelmenkívül hagyásával fogott a nehéz kérdés megoldásához. Ebből következnek tévedései és elhibázott forráskritikai ítéletei is; ezek közül elég lesz arra hivatkoznom, hogy Anonymust — minden megokolás nélkül, egyszerűen a tekintélyi elv alapján — ma is IV. Béla jegyzőjének mondja. Az utóbbi évtizedek forráskritikai eredményének nem ismerését bizonyítja, hogy a XIII. sz. végén keletkezett hosszú és mesterkélts Árpád-genealogia és nem Anonymus eredetibb — Attila, Ügek, Álmos, Árpád — genealogiája alapján mond ítéletet az Árpád-ház hún származásának mondai hiteléről. Ugyancsak a mondán kívül álló történeti források felhasználása és értékelése nélkül, pusztán Hunfalvy tekintélyére támaszkodva, szól a székelyek eredetéről, noha maga emeli ki igen helyesen a székely kérdés és hún-problema szoros kapcsolatát. Gombocz eredményeit és a székely ősfoglalás tanát czáfolva, pusztán negatív bizonyító módszert alkalmaz, s ez már magában is kétségeket támaszt eredményei helyességével szemben. Módszerbeli hibának kell tekintenünk merev ragaszkodását mások vagy saját, kellőképp meg nem okolt föltevéséhez és a korábbi kutatók eredményeinek kissé fiatalosan határozott és rövid «elintézését» is. De hát pályája kezdetén majdnem mindenki beleesik abba a hibába, hogy nem tudja tárgyilagosan értékelni a vele ellentétes felfogást valló tudósok eredményeit.

Kissé tán bővebben foglalkoztam a mindvégig érdekes és élvezetes kis tanulmány fogyatkozásaival, mint érdemeivel. Tettem ezt azért, mert hiszem, hogy a szerző szorgalmas munkása lesz a szakirodalomnak és hasznát veheti a bíráló megjegyzéseknek. A szép kezdet Grexa tehetségének és széleskörű ismereteinek bizonyossága. Kívánjuk, hogy a folytatás még szebb és minden tekintetben kifogástalan legyen.

HÓMAN BALINT.

Index miraculorum Marianorum indici A. Poncetli Anal. Boll. t. XXI. vulgato a Floriano Holik compositus. Budapestini. 1920. 8-r. 24 l.

A cím megmondja, miről van szó ebben a kis füzetben, mely egy nagyobb tanulmánynak rövidrefogott summája. Tizenkét szerzőből, illetőleg tizenhét műből szedegeti össze a Mária-csodákat, melyek tekintélyes része a magyar codex-irodalomban is megvan. Minket ez utóbbi érdekel jobban. «Appendix. Concordantia miraculorum Marianorum, quae in codicibus Hungaricis continentur, cum parallelis Indicis locis.» A magyar codexek példa-száma 56, a latinoké 240.

E tanulmány főérdeme, hogy a középkori asketikus irodalom elterjedebb műveiből összegyűjtötte a Mária-csodákat a lelőhelyek pontos meg-